

NAD-NYTT

Utlysning av rusmedelforskarmöte 2004

NAD gör härmed en preliminär utlysning av rusmedelforskarmötet 2004: Globalisering, ungdomskultur och rusmedel/Globalization, youth culture and drugs.

NAD:s rusmedelforskarmöte skall år 2004 handla om globalisering, ungdomskultur och rusmedel. Mötet kommer bl.a. att ta upp frågan om hur globalt inflytande från musikens, filmens, lyrikens och den nya teknologins värld (t.ex. Internet, mobiltelefoner osv.) inverkar på hur unga människor ser på droger och använder droger (inklusive alkohol). Frågor av intresse är också vilket inflytande det multikulturella samhället, t.ex. etnisk mångfald, har på samhället i övrigt?

NAD kommer att inbjuda 4–5 gästföreläsare, som representerar olika forskningsperspektiv. En del av gästföreläsarna är utomnordiska. Forskare i Norden som är involverade i projekt om globalisering, ungdomskultur och rusmedel inbjuds härmed för att presentera sina projekt och diskutera erfarenheter med andra forskare inom området.

Rusmedelforskarmötet har detta övergripande tema, men det är också möjligt att presentera så kallade "free papers" om andra teman på rusmedelforskningsområdet. Det slutliga mötesprogrammet påverkas därför av de anmälningar och abstracts som inkommer. Seminarspråket är engelska och skandinaviska – alla plenarsessioner är på engelska.

Mötet ordnas den 26–28 april 2004 (med ankomst söndag kväll den 25 april) i Kalmar, Sverige. Den egentliga utlysningen av rusmedelforskarmötet sker i november/december. Anmälningar och abstracts bör sändas till NAD:s sekretariat senast den 1 mars 2004. Vid valet av deltagare prioriteras

personer som presenterar inlägg. För ytterligare information samt anmälningar hänvisas till NAD:s hemsidor www.nad.fi.

Globalisering – alkoholpolitiska utmaningar och alternativ

Alkoholpolitiken i alla nordiska länder står inför stora utmaningar. Konsumtionen av rusmedel har ökat sedan 1990-talet. Ökningen har en klangbotten i det rådande samhällsklimatet. Konsumtionen av varor och nöjen, inklusive rusmedel, ses som viktiga ingredienser i livet. Samtidigt efterlyses åtgärder för att motverka skadorna, som växer med den ökande konsumtionen. Preventionens betydelse framhävs. Men hurdana åtgärder är acceptabla för dagens nordbor och vad är verksamt idag? Är det så att alkoholkonsumtionen i dag är en så "privat" fråga att bara självreglering återstår? Har den normativa grunden för en välfärdspolitik, där också alkoholfrågan kommer in, radikalt förändrats?

Gemensamt för Norden idag är en tilltro till lokalt förankrade program. Hurdana lösningar finner man där? Kan alla parter samarbeta i förebyggande av skador? Finns det någon ny kunskap om hur det går att påverka storkonsumenter eller unga kommande konsumenter? Har behandlingssystemet någon roll i förebyggande av skador?

De nordiska länderna fungerar inte i ett vakuum. Skattesänkningarna på alkohol och borttagandet av införselkvoter medför sannolikt ytterligare konsumtionsökningar. Samtidigt har ett traditionellt alkoholpolitiskt instrument, skatterna och avgifterna, fått ett avbräck. Vad kan man rimligen uppnå med en gemensam europeisk strategi? Och vilken roll spelar Europa i ett större interna-

tionellt sammanhang? De internationella handelsavtalen och förhandlingarna rör också alkohol men kan de komma att radikalt ändra utrymmet för nationella eller regionala socialpolitiska lösningar?

Dessa frågor diskuterades vid ett seminarium som NAD arrangerade den 19–20 november i Asker, Norge. Seminariet var riktat till forskare, administratörer, praktiker och personer som är intresserade av temat. Bland inbjudna föredragshållare fanns bland annat Ellen Gould från Kanada, som är specialist på frågor om WTO och alkoholpolitik, men också andra välkända och inspirerande forskare, sakkunniga och debattörer från Norden.

Pågående verksamhet

Narkotikakonsumenter och brukarföreningar

I en tid då narkotikabruket har ökat och nya slag av brukargrupper uppstått, ställs de samhälleliga åtgärdssystemen (prevention, vård, omsorg, rätts- och kriminalvårdssystemet) inför nya utmaningar. I flera av de nordiska länderna har man under de senaste åren fäst uppmärksamhet vid målgruppsorienterade insatser, bl.a. i form av nya vårdprogram, så kallade lågtröskelalternativ för de mest utsatta narkomanerna, sprututbyte och medicinering (metadon, subutex) i behandlingen av opiatberoende. Att det i allt större utsträckning ser ut att finnas missbrukare som inte bara är marginaliserade utan inte heller blir föremål för några som helst samhälleliga insatser är en aspekt som uppmärksammas både i nordisk forskning och politik under de senaste åren (bl.a. MAX-projektets slutrapport 2002; Kaukonen & Hakkarainen 2002). Att ge också de sämst ställda narkomanerna ett människovärdigt liv har varit ett slagord i den norska politiska diskussionen, som senast explicit tagit upp behovet av och möjligheterna att upprätta så kallade injektionsrum. Också brukarnas egna perspektiv har lyfts fram.

I Norden uppstod de första brukarföreningarna för dem som använder narkotika i kölvattnet på olika självhjälpgrupper och klientorganisationer, såsom RFHL (Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende) i Sverige. RFHL grundades under en tid då de nordiska samhällena präglades av det solidaritetstänkande som var utmärkande för välfärdsstaten. Enligt detta tankesätt

är det en gemensam samhällelig uppgift att bära ansvar för alla medborgare. Den nordiska rusmedelpolitiken har byggts upp kring tanken att samhället skall och bör intervensera i folks rusmedelskonsumtion. Idag har också ett mer individualistiskt och marknadsinriktat tänkande fått fotfäste i Norden, liksom i hela den övriga västvärlden. De nya brukarföreningarna för dem som är drogberoende kan eventuellt ses som ett uttryck för detta tänkande och förändrade samhällsklimat. Brukaren ses enligt detta inte mera som en "klient" i samhällets åtgärdssystem utan snarare som en "konsument", med egna intressen. Detta tankesätt har fått det starkaste fotfästet i Danmark, där "brugerindragelse" idag är en integrerad del av beslutsfattandet.

Eftersom brukarorganisationerna i de nordiska länderna är synnerligen olika och det även inom ett och samma land finns olika slag av organisationer, kunde det vara av intresse att kartlägga vad föreningarna står för, vem de representerar och hur relationen till de etablerade samhällsinstitutionerna ser ut. Föreningarna för rusmedelsbrukare har hittills studerats främst i anknytning till s.k. självhjälpgrupper eller grupper för ömsesidigt stöd som uppstått bland människor som delar "samma öde" såsom någon sjukdom eller något handikapp. I forskningen har man på senare tid framhåvt att begreppen "brukare" och "klient" i förhållande till de sociala insatserna, förutsätter aktiva individer som själva kan formulera sina behov (bl.a. Asmusen 2003 och Villadsen 2000). Detta innebär att det i ett system som ger sken av jämlikhet och demokrati i själva verket finns inbyggt principer som förutsätter mycket mer handlingskraftiga individer än vad drogbrukande individer kanske är.

NAD kommer att gå vidare med temat genom att etablera en arbetsgrupp samt inventera den forskning som finns på området. En bakgrundsrapport för varje land som beskriver brukarföreningarna, deras roller och aktiviteter kommer att sammanställas. Ett arbetsmöte hålls i december-januari. Intresserade som vill veta mera om detta kan kontakta NAD:s projektledare Petra Kouvonen (kouvonen@kaapeli.fi).

Genusmodeller och drogbruk

Unga flickor i åldern 15–16 år experimenterar idag med droger i samma utsträckning eller till och med mer än pojkar i samma ålder (bl.a. Hakkarainen 2003). Erfarenheterna förvärvas gemensamt, i

heterosociala sammanhang. Av olika orsaker upphör dock flickorna mer än pojkarna att experimentera när de blir äldre. Det här skedet (drygt 20–30 år) i unga vuxnas liv innebär uppenbarligen förändrade val av livsstil för pojkar och flickor. Sällskapet blir allt tydligare könsindelad så att flickor och pojkar umgås skilt när det använder rusmedel (homosociala sammanhang). Detta gäller särskilt situationer då alkohol används, men har också relevans för drogbruket. Det intressanta är ändå, fränsett vilken substans vi talar om, frågan om vad som händer i unga vuxnas identitet och sociala liv i 20-årsåldern samt strax därefter – och hur detta återspeglas i drogbruket? Bilden av hur kvinnor och män i denna ålder ser på sitt drogbruk i förhållande till sitt övriga liv (val av livsstil, prioriteringar och strategier) har inte belysts särskilt mycket i tidigare forskning. Forskningen om kvinnor med tyngre missbruk visar tydligt på genusbaserade lösningar i hur kvinnor klarar av att hantera sin livssituation och ställa upp mål och strategier. Detta syns bl.a. i hur kvinnorna ordnar sitt boende och sin försörjning (jfr. Lander 2003 och Bretteville-Jensen 2002).

Med tanke på den mer målgruppsinriktade prevention som efterlysts från flera håll, kan det ses som en brist att sambandet mellan genus och drogbruk saknas eller föga har beaktats i nordiska undersökningar som fokuserar på experimentellt bruk av droger bland unga. Avsaknaden av den här typen av forskning ger upphov till en rad obesvarade frågor av typ: Hur och varför används droger? Hur värderas riskerna? Hur hanteras uppkomna problem? Vilken roll spelar utseendet, kroppen och sexualiteten? (jfr. "Doing gender" – "doing drugs": conceptualizing the gendering of drugs cultures, Measham 2002).

Könsidentitetens samverkan med hur det individuella drogbruket utvecklas och utformas över tid står i fokus för det forskningsarbete som nu sker i NAD:s regi. För det första inventeras den nordiska forskningen på området ur ett diskursanalytiskt perspektiv. Relevanta frågor är: hur har bruk och genusordning tagits upp i litteraturen? Vilka genusmodeller finns? Hur kopplas dessa till bruk/missbruk? Hur samverkar dessa med könsidentiteten? Exempel på infallsvinklar är (samtliga i relation till drogbruk): ansvar och familjebildning, kroppsuppfattning, sexualitet, riskbedömning, omgivningens reaktioner och förväntningar, upplevelser av stress. För det andra insamlas epidemiologiska data (enligt kön) som finns om bruks-

trenderna. Därtill samlas en arbetsgrupp för att analysera forskningen och utarbeta ett teoretiskt underlag som grund för eventuella empiriska studier på nordisk nivå. Ett arbetsmöte hålls i januari-februari 2004. Idéer och förslag på synpunkter tas gärna emot av NAD:s projektledare Petra Kouvonon (kouvonon@kaapeli.fi).

Spel och spelberoende

Spelforskningen möter ofta liknande problem som alkohol- och drogforskningen. Aktuella frågor är t.ex.: Vilka spel och vilket spelande är relevant att undersöka? Vad innebär egentligen beroende när det handlar om spel? Var drar man gränsen mellan "normalt" spelande, problematiskt spelande och patologiskt spelande? Även Internetberoende är ett område som tagits upp av forskare i Norge och Finland.

Det är också uppenbart att spelandet är av både ekonomiskt och socialpolitiskt/välfärdspolitiskt intresse i Norden. Också forskningsmiljöerna, ofta alkohol- och drogforskningsmiljöerna, bedriver forskning om spelande. I Sverige har man redan i slutet av 1990-talet undersökt förekomsten av och problem med spel. Prevalensstudier har även gjorts i Finland, och i Norge av Statens institut för rusmiddelforskning (SIRUS). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har dessutom gjort en spelundersökning bland ungdomar (NOVA 1/2003).

Också annan typ av forskning pågår eller har nyligen avslutats: vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD) vid Stockholms universitet har etableringen av statliga kasinon i två städer undersökts av Lars Westfelt. Philip Lalander med flera har nyligen utgivit en rapport om spelmiljöerna, och det finns ytterligare antropologiskt inriktad forskning i Sverige. I Danmark finns ett avhandlingsprojekt om spelpassion (Kåre Jansbøl). Också i Finland har man för avsikt att under året sätta igång flera nya studier om spelande – bl.a. om spel bland ungdomar, nätbaserade spel och instrument för att definiera problematiskt spelande.

Statens folkhälsoinstitut i Sverige har ett eget handlingsprogram för att motverka spelberoende. I handlingsprogrammet ingår att stöda långsiktig forskning om spel och spelberoende. Folkhälsoinstitutet har också ett intresse av nordiskt forskningssamarbete vad gäller prevalensstudier på spelområdet (för mera information, Anders.

Stymne@fhi.se)

NAD ordnade ett kontaktmöte om spelberoende i januari/februari 2002, och redan då fanns det intresse av att gå vidare med temat. Det svenska handlingsprogrammet erbjuder en möjlighet till nytt nordiskt och internationellt forskningssamarbete om spel och spelberoende i vilket NAD kommer att medverka. Ett forskningsinriktat kontaktmöte står på programmet. Intresserade kan vända sig till NAD:s sekretariat (pia@kaapeli.fi).

Övrig pågående verksamhet

- Dryckesvanornas utveckling (fyra delprojekt)
- Nordiskt projekt om restauranger, alkoholkulturer och alkoholpolitik
- Skattesänkningarnas inverkan på alkoholvanor, nordiskt projekt

För ytterligare information om de ovannämnda projekten hänvisas till www.nad.fi

Nya NAD-publikationer

NAD-publikation nr 43 "Regulating drugs – between users, the police and social workers". Redaktörer: Esben Houborg Pedersen och Christoffer Tigerstedt. Boken utkommer i november 2003.

NAD-publikationen nr 44: "Sport and substance use in the Nordic Countries" (arbetstitel). (Frågan om vilka som står som redaktörer är ännu öppen.) Boken utkommer våren 2004.

NAD-publikation nr 45: "Addiction in a life course perspective – entry and exit processes" (arbetstitel). Redaktörer: Jan Blomqvist, Anja Koski-Jännes, Pia Rosenqvist och Leif Öjesjö. Boken utkommer våren 2004.

NAD:s styrelse, vetenskapliga råd och sekretariat

Styrelsens sammansättning: Ordförande: avdelningsdirektör Inger Gran, Socialdepartementet, N, vice ordförande: ämnesråd Gert Knutsson, Socialdepartementet, S. De övriga styrelsemedlemmarna är: specialkonsulent Anne-Marie Sindballe, Center

for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen, DK, konsultative tjänstemannen Olavi Kaukonen, Justitieministeriet, FIN och överläkare Öttar Guðmundsson, Psykiatriska avdelningen, Universitetssjukhuset, IS.

Nordiska Ministerrådet utser nya styrelsemedlemmar för Finland, Island och Norge fr.o.m. 1.1.2004.

NAD:s vetenskapliga råd består för närvarande av professor Morten Grønabæk, Center for Alkoholforskning, Statens Institut for Folkesundhed i Köpenhamn, specialforskare Marja Holmila, Stakes, FIN, psykolog Åsa Guðmundsdóttir, Psykiatriska avdelningen, Universitetssjukhuset, IS, forskningschef Sturla Nordlund, SIRUS, N, och universitetslektor Karin Helmersson Bergmark, Stockholms universitet, S.

Mandatperioden för NAD:s vetenskapliga råd utgår i år, och styrelsen skall utse ett nytt vetenskapligt råd ännu inom 2003.

Nästa styrelsemöte hålls den 1–2 april 2004 i Norge. Ansökningar och skrivelser som skall behandlas på NAD:s möten skall vara sekretariatet tillhanda senast en månad före mötet. NAD beviljar anslag för initiering av nordiskt relevanta forskningsprojekt inom nämndens arbetsområde, i allmänhet två-tre (allra högst sex) månaders forskarlön. NAD kan också bevilja mötesanslag för nordiska projektgrupper och reseanslag för personer som önskar besöka forskningsmiljöer i ett annat nordiskt land. Anvisningar för sökanden fås från NAD:s sekretariat (eller <http://www.kaapeli.fi/nad>).

Vid NAD:s sekretariat arbetar för närvarande institutionschef Pia Rosenqvist, projektledare Petra Kouvonon, administrationssekreterare Maaria Lindblad och NAD:s civilpliktiga John Åhman (fram till 10 december). NAD:s nya civilpliktiga Lassi Haranen inleder sin civiltjänst vid sekretariatet den 1 december.

Kontaktuppgifter: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), Annegatan 29 A 23, 00100 Helsingfors. Tel.: 09 694 80 82, 694 95 72, Fax. 09 694 90 81; E-mail (när oss alla): nads@kaapeli.fi; <http://www.nad.fi>